NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

10.00.00-FILOLOGIYA
journal.namdu.uz
PHILOLOGICAL

O‘ZBEK BADIIY MATNIDA GENDER KONSEPTOSFERASINING ASSOTSIATIV MAYDONI

Shukurova Matluba Xoshimovna
Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: *Maqolada o‘zbek badiiy matnida gender konseptosferasining assotsiativ maydoni lingvokognitiv va lingvomadaniy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Assotsiativ maydonning semantik maydondan farqi, uning yadro va periferik qatlamlari, milliy-madaniy xotira hamda individual badiiy tajriba bilan aloqasi yoritiladi. Tahlilda “alla”, “beshik”, “chimildiq”, “belbog‘”, “chopon”, “surma” kabi birliklarning ayol va erkak konseptlari bilan bilvosita bog‘lanishi ko‘rib chiqiladi. Badiiy matnda tayyor milliy assotsiatsiyalarning saqlanishi bilan birga, ularning kontekst ta’sirida yangi estetik mazmun kasb etishi ko‘rsatiladi. Shuningdek, assotsiativ reaksiya ijtimoiy me’yor yoki stereotipni o‘z-o‘zidan tasdiqlamasligi, balki muayyan xotira va tajribadagi bog‘lanishni qayd etishi asoslanadi. Natijada gender ma’nosining ko‘pincha predmetning denotativ mazmunidan emas, balki predmet, personaj, makon, emotsiya va baho o‘rtasidagi kontekstual munosabatdan yuzaga kelishi aniqlanadi.*

Kalit so‘zlar: *gender konseptosferasi, assotsiativ maydon, badiiy matn, lingvokulturologiya, kognitiv tilshunoslik, milliy-madaniy birlik, yadro, periferiya.*

АССОЦИАТИВНОЕ ПОЛЕ ГЕНДЕРНОЙ КОНЦЕПТОСФЕРЫ В УЗБЕКСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Аннотация: *В статье анализируется ассоциативное поле гендерной концептосферы в узбекском художественном тексте с позиций лингвокогнитивного и лингвокультурологического подходов. Рассматриваются отличие ассоциативного поля от семантического, его ядерно-периферийная организация, связь с национально-культурной памятью и индивидуальным художественным опытом. На материале единиц «алла», «бешик», «чимилдик», «белбог’», «чопон», «сурма» показывается, каким образом гендерные значения актуализируются опосредованно — через предметы, обряды, родственные отношения, эмоции и оценки. Особое внимание уделяется преобразованию общих ассоциаций в художественном контексте. Делается вывод, что ассоциативная реакция фиксирует существующую связь в памяти носителя языка и не должна автоматически интерпретироваться как социальная норма или стереотип.*

Ключевые слова: *гендерная концептосфера, ассоциативное поле, художественный текст, лингвокультурология, когнитивная лингвистика, национально-культурная единица, ядро, периферия.*

THE ASSOCIATIVE FIELD OF THE GENDER CONCEPTUAL SPHERE IN UZBEK LITERARY TEXTS

Abstract: *The article examines the associative field of the gender conceptual sphere in Uzbek literary texts from linguocognitive and linguocultural perspectives. It discusses the distinction between associative and semantic fields, their core-periphery structure, and their relation to national-cultural memory and individual literary experience. The analysis focuses on units such as “alla”, “beshik”, “chimildiq”, “belbog’”, “chopon”, and “surma”, showing how gender meanings may be activated indirectly through objects, rituals, kinship terms, emotions, and evaluative contexts. Particular attention is paid to the transformation of culturally shared associations within literary discourse. The study argues that an associative response records a connection present in the memory of language users and should not automatically be treated as a social norm or stereotype. Gender meaning in literary discourse is often produced through contextual relations among objects, characters, spaces, emotions, and evaluations.*

Keywords: *gender conceptual sphere, associative field, literary text, linguoculturology, cognitive linguistics, national-cultural unit, core, periphery.*

Zamonaviy tilshunoslikda insonning tilni idrok etishi, xotirada saqlashi va badiiy matnni tushunish jarayonlarini faqat lug‘aviy ma’no doirasida izohlash yetarli emas. Muayyan til birligi faollashganda unga semantik jihatdan yaqin bo‘lmagan, biroq tajriba, xotira, madaniyat yoki hissiy kechinma orqali bog‘langan boshqa birliklar ham ongda tiklanishi mumkin. Shu jihatdan assotsiativ yondashuv konseptlarning ichki tuzilishini va badiiy matndagi yashirin aloqalarni ochishda muhim metodologik vosita hisoblanadi.

O‘zbek assotsiativ tilshunosligida assotsiatsiya va assotsiativ maydon masalalari D. Lutfullayeva, B. Tojiboyev, R. Davlatova hamda badiiy matn tadqiqida H. Ortiqova ishlari bilan bog‘liq holda rivojlangan. Assotsiativ lug‘at materiallari milliy-madaniy birliklarning til egasi xotirasida qanday bog‘lanishini kuzatish imkonini beradi. Biroq lug‘atdagi reaksiya badiiy matndagi ma’noni tayyor holda belgilamaydi: ijodkor mavjud assotsiatsiyani tasdiqlashi, o‘zgartirishi yoki qarama-qarshi baholashi mumkin.

O‘zbek badiiy matnida gender konseptosferasini tashkil etuvchi assotsiativ aloqalarning tuzilishi va badiiy transformatsiyasini aniqlashdan iborat. Shu maqsadga erishish uchun assotsiativ va semantik maydon o‘rtasidagi farqni belgilash, genderga daxldor milliy-madaniy birliklarni guruhlash, yadro va periferik assotsiatsiyalarni ajratish, badiiy kontekstning umumiy assotsiatsiyani o‘zgartirish mexanizmini ko‘rsatish hamda individual assotsiatsiyaning rolini tavsiflash vazifalari qo‘yildi.

Semantik maydonda birliklar ma’no yaqinligi, sinonimiya, antonimiya, tur-jins munosabati kabi tizimli aloqalar orqali birlashadi. Assotsiativ maydon esa ancha keng bo‘lib, unda xotira, hayotiy tajriba, vizual obraz, marosim, hissiy holat va intertekstual tajriba ham ishtirok etadi. Shu sababli gender konseptosferasini bevosita “ayol” va “erkak” nominatsiyalari bilangina chegaralash to‘g‘ri emas. “Alla”, “beshik”, “chimildiq”, “belbog‘”, “chopon” singari birliklar gender ma’nosini bilvosita faollashtiruvchi signallar sifatida namoyon bo‘lishi mumkin.

Gender assotsiativ maydonining tarkibiy qatlamlari

Assotsiativ lug‘at va badiiy matn materiallarini qiyoslash gender konseptosferasining ko‘p qatlamli tuzilishga ega ekanini ko‘rsatadi. Uni shartli ravishda qarindoshlik, faoliyat, marosim, predmet, hissiy-aksiologik va intertekstual assotsiatsiyalar guruhlariga ajratish mumkin. Qarindoshlik qatlamiga ona, ota, buvi, bobo, qiz, yigit, kelin, kuyov kabi birliklar kiradi. Faoliyat qatlamida parvarish, mehnat, kurash, duo singari tushunchalar faollashadi. Marosim qatlamida to‘y, nikoh, beshik to‘yi, kelinsalom, aza kabi birliklar, predmet qatlamida esa beshik, belbog’, chopon, angishvona, surma kabi milliy-madaniy realiyalar namoyon bo‘ladi.

Hissiy-aksiologik qatlam mehr, hayo, g‘urur, mardlik, or-nomus singari baholovchi tushunchalarni birlashtiradi. Intertekstual qatlam esa ma’lum badiiy asar, film, spektakl yoki personaj haqidagi xotiraning yangi stimulga javob sifatida faollashishi bilan yuzaga keladi. Ushbu qatlamlar bir-biridan qat’iy ajralmaydi; aksincha, bitta birlik bir vaqtning o‘zida bir necha qatlamni faollashtirishi mumkin.

“Alla” va “beshik” birliklarining assotsiativ modeli

“Alla” leksemasi dastlab qo‘shiq turini anglatadi, biroq assotsiativ maydonda ona, beshik, chaqaloq, tun, bedorlik, tilak va oila kabi birliklarni faollashtiradi. Demak, gender belgisi lug‘aviy ta’rifning majburiy qismi bo‘lmagan holda, ona-farzand munosabati va parvarish tajribasi orqali yuzaga keladi. Badiiy matnda esa bu maydon yanada kengayishi mumkin. Masalan, Muhammad Yusufning “Alpomishga alla aytgan momolarim” satrida alla ona-bola doirasidan chiqib, momo, avlod, milliy qahramon va tarixiy xotira bilan bog‘lanadi. Bu yerda mavjud assotsiatsiya yangi konseptual sathga ko‘chiriladi.

“Beshik” birligi ham shunga yaqin mexanizmga ega. Uning assotsiativ yadrosida chaqaloq, bola, alla va ona kabi birliklar mavjud bo‘lsa-da, badiiy kontekstda beshik “boshlanish”, “bolalik”, “olam” yoki “Vatan” kabi ma’nolarni faollashtirishi mumkin. Muhammad Yusufning “Ko‘hna tol beshikdan boshlangan olam” satrlarida beshik konkret predmet sifatida emas, hayot va borliqning boshlanish nuqtasi sifatida konseptuallashadi. “Onam” va “singlim” nominatsiyalarining Vatan obrazi bilan tutashishi esa qarindoshlik assotsiatsiyasini milliy mansublik darajasiga olib chiqadi.

Yadro va periferiya

Assotsiativ maydon yadrosi ko‘proq takrorlanuvchi va tez faollashuvchi aloqalardan tarkib topadi. Periferiyada esa kamroq uchraydigan, individual yoki kontekstga xos bog‘lanishlar joylashadi. Badiiy ijodning o‘ziga xosligi ko‘pincha periferik aloqani markazga olib chiqishda namoyon bo‘ladi. Shu sababli lug‘atdagi dominant assotsiatsiya badiiy ma’noni oldindan belgilamaydi; u faqat interpretatsiya uchun dastlabki kognitiv fon vazifasini bajaradi.

Marosim va kiyim-kechak birliklarida gender assotsiatsiyasi

“Chimildiq” stimulining assotsiativ maydoni gender konseptosferasining marosimiy qatlamini yaqqol ko‘rsatadi. Manbada ushbu stimulga “kelin-kuyov” reaksiyasi 59 ta, “to‘y” 31 ta, “kelinchak” 12 ta, “go‘shanga” 10 ta, “hayot ostonasi”, “marosim” va “visol” 7 tadan berilgani qayd etiladi. Shuningdek, “baxt”, “kuyov”, “oila”, “kelin”, “nikoh”, “er-xotin” kabi reaksiyalar ham uchraydi. Bu ma’lumotlar chimildiqning milliy xotirada nikoh, yangi oila va juftlik bilan kuchli bog‘langanini ko‘rsatadi.

Biroq badiiy matnda ushbu yadroning baholovchi qutbi o‘zgarishi mumkin. E. Siddiqovaning “Yor-yor” she’rida chimildiq to‘y va visolning quvonchli belgisi sifatida emas, rashk, sog‘inch va iztirob bilan bog‘langan poetik detal sifatida qo‘llanadi. “Titrar jonim”, “rashk o‘ti”, “sog‘inch”, “iztiroblar” kabi birliklar odatiy assotsiativ yadroni saqlagan holda, uning emosional yo‘nalishini o‘zgartiradi. Shundan kelib chiqib, badiiy tahlilda stimulning faqat lug‘atdagi birlamchi reaksiyasiga emas, konkret kontekstga tayanish zarur.

“Belbog’” va “chopon”: erkak konseptining predmet orqali ifodalanishi

“Belbog’” stimulining assotsiativ maydonida kamar, chopon, qiyiq kabi predmet nomlari bilan bir qatorda yigit, to‘y, aza, kurash, kuyov, mardlik, polvon, g‘urur kabi birliklar qayd etiladi. Bu qatlam erkak konseptini faqat jismoniy kuch bilan emas, marosim, ijtimoiy maqom, milliy kiyinish va baholash bilan ham bog‘laydi. Shu bilan birga, belbog‘ning qiz tomonidan yigitga berilishi yoki onaning o‘g‘liga safar oldidan beliga belbog’ bog‘lashi haqidagi assotsiatsiyalar predmetning gender mazmuni “kimga tegishli” ekanidan ko‘ra “qanday munosabatda va qanday maqsadda” ishlatilishiga bog‘liqligini ko‘rsatadi.

O‘tkir Hoshimovning “Ikki eshik orasi” asaridagi “Belida belbog‘i bor yigit” ifodasida belbog’ yigitlik maqomi, e’tirof va avlodlar davomiyligi bilan bog‘lanadi. Biroq ushbu baho umumiy qoida sifatida emas, ayni vaziyatdagi personaj nutqi sifatida talqin qilinishi kerak. Demak, assotsiativ birlikni muallif pozitsiyasi, personaj nutqi va kommunikativ vaziyatdan ajratib bo‘lmaydi.

“Chopon” stimulida ham erkak kiyimi, bobo, ota, kuyov kabi yosh va oilaviy maqomlar birlashadi. Muhammad Yusufning Cho‘lpon xotirasiga bag‘ishlangan satrlarida “beqasam chopon” erkaklik belgisidan tashqari, tarixiy shaxs va milliy xotira bilan tutashadi. Shu tariqa predmetning dastlabki gender assotsiatsiyasi kengayib, tarixiy-madaniy identifikatsiya vositasiga aylanadi.

Baholash, metafora va individual assotsiatsiya

Gender konseptosferasining assotsiativ maydonida baholovchi qarama-qarshiliklar alohida o‘rin tutadi. Bir xil ayol obrazi turli personajlar nutqida “farishta” yoki “ajina” kabi qarama-qarshi obrazlar bilan ifodalanishi mumkin. Bunda mazkur birliklar ayolning o‘zgarmas “mohiyati”ni emas, baholovchi subyektning ayni vaziyatdagi idrokini ifodalaydi. “Farishta” odatda poklik va ezgulik bilan, “ajina” esa qo‘rquv va yoqimsizlik bilan bog‘liq assotsiativ qatlamni faollashtiradi. Badiiy matn ushbu qarama-qarshi qutblarni bir personaj atrofida to‘qnash keltirib, obrazning polifonik idrokini yaratishi mumkin.

Erkak obrazini ifodalashda hayvon nomlari bilan bog‘liq metafora va o‘xshatishlar ham assotsiativ mexanizmga tayanadi. “Safar aka ayiqdek lapanglab...” kabi ifodada “ayiq” birligi yiriklik, kuch va salobat haqidagi madaniy tasavvurlarni faollashtiradi, “lapanglab” fe’li esa bu tasavvurni aniq kinestetik manzaraga aylantiradi. Demak, gender qiyofasi bitta hayvon nomining lug‘aviy ma’nosidan emas, badiiy signal, xotiradagi tarmoq va kontekstga mos belgining tanlanishidan hosil bo‘ladi.

Assotsiativ mexanizmning shartli modeli

Badiiy gender signalining ishlashini quyidagi ketma-ketlik orqali ifodalash mumkin: badiiy signal → xotiradagi assotsiativ tarmoq → kontekstga mos belgini tanlash → personaj yoki obrazning gender qiyofasi. Mazkur modelda birinchi bosqichda predmet, marosim, hayvon, tovush yoki harakat kabi signal beriladi. Ikkinchi bosqichda til egasining milliy-madaniy va individual tajribasida mavjud bo‘lgan bog‘lanishlar faollashadi. Uchinchi bosqichda kontekst ushbu imkoniyatlardan muayyan qismini tanlaydi. Yakunda genderga daxldor obraz yoki baho yuzaga keladi.

Individual assotsiatsiya ushbu jarayonni yanada murakkablashtiradi. Bir xil “beshik” turli qahramonlar uchun ona mehri, bolalik, ayriliq yoki farzand yo‘qotish bilan bog‘lanishi mumkin. Shuning uchun milliy assotsiatsiya va individual assotsiatsiyani qarama-qarshi hodisalar sifatida emas, o‘zaro kesishuvchi qatlamlar sifatida ko‘rish maqsadga muvofiq. Muallifning shaxsiy xotirasi umumiy madaniy repertuardan oziqlanadi, lekin uni yangi badiiy maqsadga mos ravishda qayta tartiblaydi.

Makon, tovush va kinestetik belgilar

Gender ma’nosi faqat predmet va nominatsiyalar orqali emas, makon, tovush va harakat orqali ham faollashadi. O‘choq, ayvon, ostona, hovli va chimildiq kabi makon birliklari o‘z-o‘zidan gender belgisiga ega emas. Ular qaysi personaj, faoliyat yoki voqea bilan birikishiga qarab gender manzarasini yaratadi. Xuddi shuningdek, alla ohangi, beshikning g‘ichirlashi, qadam, tebranish yoki “lapanglash” kabi kinestetik belgilar o‘quvchining eshitish va harakat xotirasini ishga tushiradi. Bu holat badiiy konseptosferaning ko‘p kanalli idrok qilinishini ko‘rsatadi.

Gender ma’nosining bilvosita va implitsit ifodasi

Badiiy matnda “ayol”, “erkak”, “ona” yoki “ota” kabi bevosita nominativ birliklar ishlatilmasdan ham genderga daxldor mazmun yuzaga kelishi mumkin. Beshik, alla, belbog’, chopon, surma, angishvona kabi birliklar kontekst bilan birlashganda tegishli madaniy xotirani faollashtiradi. “Surma” stimuliga doir reaksiyalarda qiz bola, qizlar, ayollar, yosh qizlar, o‘zbek ayollari, qosh-ko‘z va chiroy kabi birliklarning uchrashi pardoz va ayollik o‘rtasidagi tarixiy-madaniy bog‘lanishni ko‘rsatadi.

Bunday holatda gender ma’nosi birlikning denotativ mazmunidan emas, assotsiativ tarmoq va kontekstual munosabatdan kelib chiqadi. Shu sababli implitsit gender ma’nosini aniqlashda faqat lug‘at ma’lumotiga suyanish yetarli emas. Badiiy parchada birlikning qaysi personajga, voqeaga, harakatga va bahoga birikayotganini ham tekshirish zarur. Shartli model quyidagicha berilishi mumkin: stimul yoki badiiy signal → qayd etilgan assotsiativ ma’no → kontekstual bog‘lanish → gender ma’no.

Assotsiativ maydonni stereotiplar roʻyxati sifatida talqin qilish muammosi

Assotsiativ javobni stereotipning bevosita isboti sifatida qabul qilish metodologik jihatdan ehtiyotkorlikni talab etadi. Javob reaksiyasi xotirada mavjud boʻlgan aloqani qayd etadi; uning mavjudligi oʻsha aloqaning ijtimoiy jihatdan maʼqullanishini anglatmaydi. Masalan, "mardlik"ning belbogʻ bilan yoki "ona"ning alla bilan tez-tez bogʻlanishi milliy-madaniy assotsiatsiyaning barqarorligini koʻrsatishi mumkin, ammo badiiy matn mazkur aloqani tasdiqlashi, muammolashtirishi yoki inkor qilishi ham mumkin.

Shu nuqtayi nazardan gender assotsiativ maydonini uch darajada koʻrish mumkin: birinchisi, umumiy-madaniy qatlam boʻlib, koʻpchilik til egalari uchun tanish aloqalarni qamrab oladi; ikkinchisi, ijtimoiy tajriba, avlod, hudud yoki boshqa omillar taʼsirida farqlanishi mumkin boʻlgan umumiy qatlam; uchinchisi esa individual-badiiy qatlam boʻlib, muallif yoki personajning xotirasi va estetik tajribasi bilan belgilanadi. Badiiy matn aynan shu uch darajaning kesishishida oʻziga xos maʼno hosil qiladi.

Natijalar muhokamasi

Tahlil shuni koʻrsatadiki, gender konseptosferasining assotsiativ maydoni bir tekis va turgʻun tizim emas. Unda yadro va periferiya, ijobiy va salbiy qutblar, umumiy va individual aloqalar bir vaqtning oʻzida mavjud boʻladi. "Alla–ona", "beshik–chaqaloq", "belbogʻ–yigit" kabi aloqalar tez anglanadigan umumiy-madaniy fonni tashkil qilishi mumkin. Biroq badiiy ijod periferik yoki individual bogʻlanishni markazlashtirib, ushbu fonni oʻzgartiradi. Natijada bir xil predmet turli matnlarda turli konseptual vazifani bajaradi.

Mazkur natija badiiy matnning assotsiativ tabiatini dinamik jarayon sifatida koʻrishga imkon beradi. Matn mavjud assotsiatsiyalardan foydalanadi, lekin ularni oʻquvchi xotirasida qayta mustahkamlashi ham mumkin. Shu maʼnoda ayrim badiiy obrazlar keyingi idrok jarayonida yangi pretsedent birlikka aylanishi ehtimoli mavjud. Demak, assotsiativ maydon nafaqat matnni talqin qilish vositasi, balki badiiy matn taʼsirida oʻzgarib boruvchi kognitiv tizim sifatida ham namoyon boʻladi.

Xulosa

Oʻzbek badiiy matnida gender konseptosferasining assotsiativ maydoni ayol va erkak nominatsiyalarining oddiy yigʻindisi emas. U predmetlar, marosimlar, qarindoshlik munosabatlari, faoliyat, hissiyot, baho, makon, tovush, kinestetik belgilar va intertekstual xotiradan tarkib topgan murakkab tarmoq sifatida shakllanadi. "Alla", "beshik", "chimildiq", "belbogʻ", "chopon" va "surma" kabi birliklar gender maʼnosini koʻpincha bevosita emas, balki madaniy tajriba va kontekstual munosabat orqali faollashtiradi.

Assotsiativ maydonning yadro va periferiyaga boʻlinishi badiiy transformatsiyani tushuntirishda muhimdir. Umumiy-madaniy xotirada nisbatan barqaror boʻlgan aloqa badiiy matnda yangi personaj, voqea yoki baho bilan birikib, boshqa semantik qutbga oʻtishi mumkin. "Chimildiq"ning visol bilan birga sogʻinch va iztirobni ifodalashi yoki "beshik"ning oilaviy xotiradan Vatan konseptiga koʻchishi bunga misol boʻladi.

Tahlil natijalariga koʻra, assotsiativ reaksiya biologik yoki ontologik mohiyatni emas, muayyan til egalari guruhining xotirasida mavjud bogʻlanishni koʻrsatadi. Shu bois gender assotsiatsiyalarini stereotiplar bilan aynanlashtirmaslik, ularni kontekst, personaj pozitsiyasi va badiiy vazifa bilan birgalikda tahlil qilish lozim. Ayniqsa, bir stimulning turli personajlar ongida turlicha baho va tasavvurlarni faollashtirishi badiiy matnning polifonik xususiyatini koʻrsatadi.

Umuman, assotsiativ yondashuv oʻzbek badiiy matnidagi implitsit gender semantikasini aniqlash, milliy-madaniy xotira bilan badiiy obraz oʻrtasidagi munosabatni tushuntirish va muallifning umumiy assotsiatsiyani qanday transformatsiya qilganini koʻrsatish imkonini beradi. Ushbu yondashuv gender konseptining psixolingvistik talqiniga oʻtish uchun ham nazariy asos yaratadi, chunki assotsiatsiyaning faollashuvi til tizimi bilan bir qatorda xotira, hissiy baholash, individual tajriba va matn idrokiga bogʻliq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lutfullayeva D. Assotsiativ tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Meriyus, 2017. – 140 b.

2. Lutfullayeva D., Davlatova R., Tojiboyev B. Oʻzbek tili assotsiativ lugʻati (milliy-madaniy birliklar). – Toshkent: Navoiy universiteti, 2019.

3. Hoshimova N.A. Oʻzbek tilida assotsiativ munosabatlar: filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Fargʻona, 2018. – 49 b.

4. Ortiqova H.M. Badiiy matnning assotsiativ tadqiqi (E. Vohidov va A. Oripov sheʼrlari misolida): filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – 133 b.

5. Buzrukova D.M. Olamning hissiy-lisoniy manzarasida «Muhabbat» konseptining lingvokulturologik va gender tahlili: filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Fargʻona, 2024.

6. Muhammad Yusuf. Saylanma. – Toshkent: Sharq, 2007.

7. Hoshimov Oʻ. Ikki eshik orasi.

8. Hoshimov Oʻ. Dunyoning ishlari.

9. Umarbekov O′. Odam bo‘lish qiyin.
10. Said Ahmad. Kelinlar qo‘zg‘oloni.
11. Siddiqova E. Yor-yor.